

Недотримання встановлених законодавством термінів проходження стадій бюджетного процесу породжує проблему щодо зміни бюджетних циклів в Україні. Це являється у подальшому порушенні проходження стадій бюджетного процесу на місцевому рівні, ухваленні місцевих бюджетів та зупиненні дії бюджетних програм.

Нормативно-правове виконання законів України про Державний бюджет України неодноразово забезпечувалося Кабінетом Міністрів України із суттєвими недоліками й прорахунками. Окремі рішення щодо виконання державного бюджету приймалися з порушенням чинного законодавства зі значним затриманням, що в деяких випадках призвело до втрат бюджетних надходжень.

Сучасна політико-правова конструкція бюджетного процесу містить ряд недоліків, які формують систему загроз бюджетній безпеці й потребують вжиття дієвих заходів на державному рівні. Перш за все, йдеться про недотримання нормативних вимог законодавства щодо ухвалення Закону про Державний бюджет України, часту зміну його редакції, нестабільність правової бази та свавільне вирішення державними чиновниками значної кількості важливих регуляторних питань. Внаслідок цього гальмується розвиток конкуренції й спостерігається інституційне втручання в економічні процеси.

Круп'як І.Й.

*К.е.н., старший викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОБОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах економічної нестабільності необхідність збільшення валютних резервів, значні бюджетні дефіцити, залежність від імпорту енергоносіїв, від'ємне сальдо платіжного балансу, а також потреби технічного переозброєння більшості галузей національної економіки зумовлюють нарощення обсягів зовнішньоборгових зобов'язань

держави. Виконання таких зобов'язань призводить до вилучення значної частки фінансових ресурсів держави зі сфер нагромадження та внутрішнього споживання, що пригнічує виробництво й сукупний попит, сприяє неплатоспроможності країни, знижує її інвестиційну привабливість. Як наслідок, економічно виправданими є лише інвестиційно орієнтовані зовнішні запозичення, що можуть нівелювати негативний вплив оплати зовнішнього боргу на макроекономічну динаміку. В цьому контексті важливе значення має дослідження теоретичних та прикладних аспектів формування зовнішньоборгових зобов'язань держави для мінімізації їх негативних ефектів.

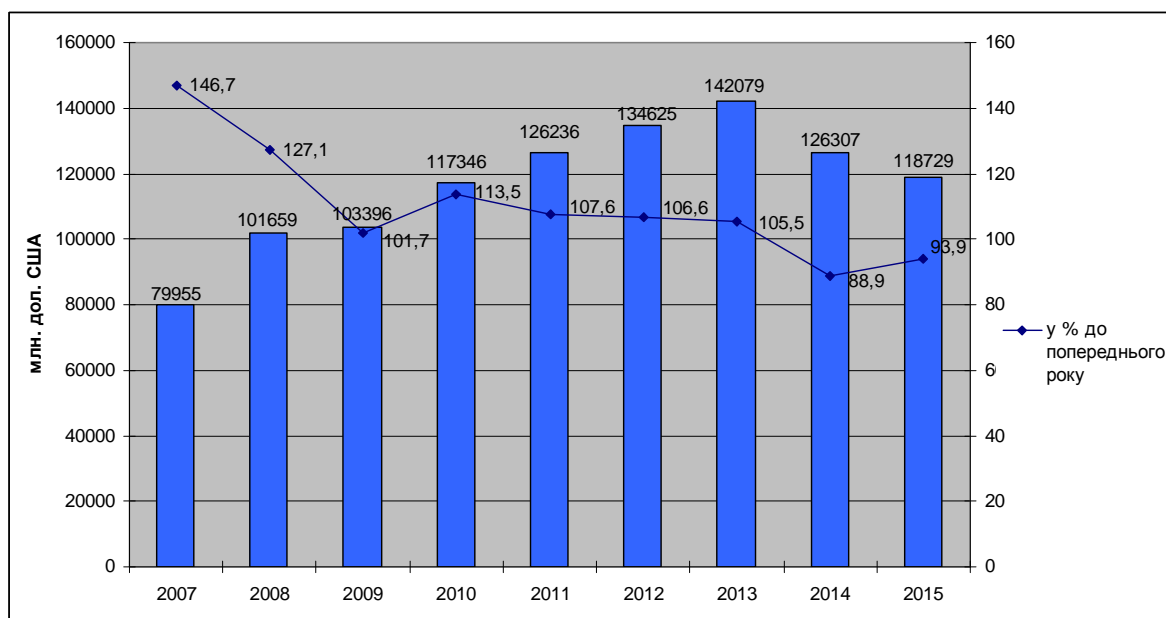

Рис. 1. Динаміка зовнішнього боргу України та темп його зростання у 2007–2015 рр.

Складено за даними Національного Банку України. Дані за 2014–2015 рр. наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Фінансова криза, нераціональне проведення політики формування зовнішніх боргових зобов'язань зумовили значне зростання обсягу зовнішньої заборгованості та посилення навантаження боргових виплат на державний бюджет України. Так, завдяки інтенсифікації державного запозичення зовнішній державний борг України збільшився з 79955 млн. дол. США у 2007 р. до 117346 млн. дол. США у 2010 р. та досяг свого максимального значення – 142079 млн. дол. США у 2013 р. З 2014 р. спостерігалось зниження значення даного показника (рис. 1).

Така тенденція прискорила інфляцію, підвищила премію від ризику та обмежила можливості обслуговування зовнішнього боргу у результаті дезорганізації виробничого сектору. Однак позитивним є те, що темп зростання зовнішнього боргу, не зважаючи на збільшення фактичних значень даного показника, зменшувався – з 146,7% у 2007 р. до 88,9% у 2014 р., виняток складав лише 2010 р. (темп зростання – 113,5%). У 2015 р. темп зростання складає уже 93,9% в порівнянні з попереднім періодом.

Нарощення зовнішньої заборгованості України відбувається за рахунок різнорідних позик (рис. 2). Так, у 2007–2011 рр. найбільшу питому вагу у загальному обсягу зовнішньої заборгованості займали позики, одержані від міжнародних фінансових організацій, однак їх частка у 2012 р. скоротилась на 11,7% в порівнянні з 2007 р. Максимальне значення даного показника спостерігалось у 2008 р. – 53,3%, а мінімальне у 2013 р. – 27,7%. Проте, стрімко зростає питома вага заборгованості за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку – з 23,6% у 2007 р. до 62,3% у 2013 р., і лише у 2014–2015 рр. вона зменшується на 6,3% та 5,8% в порівнянні з попереднім роком. Протягом дев'яти років суттєво скорочується частка заборгованості за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав (на 7,6%) та заборгованості, не віднесеної до інших категорій (на 9,8%).

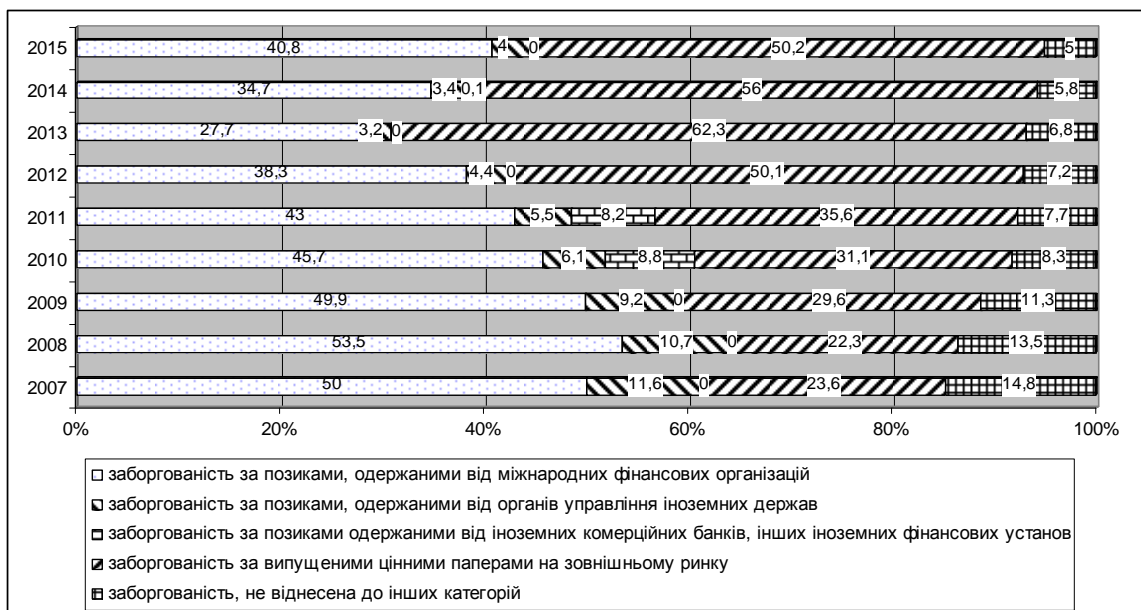

Рис. 2. Зовнішня заборгованість України за видами позик у 2007–2015 рр.

Складено за даними Національного Банку України.

Позитивним аспектом зростаючої зовнішньої заборгованості України є те, що запозичення в Світовому банку і Європейському банку реконструкції та розвитку залишається вигідним для держави з огляду на термін надання кредитів, вартість ресурсів, інституційний вплив. Загальний обсяг ресурсів, які Україна може отримувати від міжнародних фінансових інституцій для впровадження пріоритетних проектів розвитку, складає понад 2,5 млрд. дол. США щорічно[2]. Успішне співробітництво з міжнародними фінансовими інституціями є також важливим індикатором для іноземних приватних інвесторів. Водночас, позики МВФ для України, яка має низький кредитний рейтинг у світі, створюють можливість її доступу до міжнародних ринків позичкового капіталу. МВФ забезпечує умови виплати кредиту, що є максимально сфокусовані на розв'язанні економічних проблем та адекватні економічному та інституційному потенціалу країни. Так, у 2015 р. забезпечено отримання двох траншів за Програмою кредитування МВФ у межах Механізму розширеного фінансування на суму 4,73 млрд. СПЗ.

Інвестиційні кредити та системні позики Світового банку надаються Україні під реформування окремих секторів економіки із спрямуванням їх траншами безпосередньо до Державного бюджету України. Відтак з метою реструктуризації економіки, проведення ринкових реформ, розвитку деяких галузей економіки Україна отримала кредити від Світовою банку на термін до 17 років з процентною ставкою близько 7% річних. Ці кредити надавались їй також на пільгових умовах, тобто термін погашення кредиту довший, а відсоткова ставка менша порівняно з традиційними позиками, що запозичуються на міжнародних ринках капіталу. Загальна сума таких кредитів складала близько 7 млрд. дол. США, які було розподілено на 39 проектів і програм [3]. У 2015 р. було здійснено заходи з підготовки спільного зі Світовим банком проекту «Друга програмна позика на політику розвитку фінансового сектору», у результаті чого Україна у вересні цього ж отримала 500 млн. дол. США. Остання стратегія партнерства з Україною на 2012–2016 рр. передбачає досягнення прогресу в економічних реформах та інтеграції в ЄС.

У 2015 р. було підписано Кредитну угоду та Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС для отримання третьої макрофінансової допомоги в сумі 1,8 млрд. євро для стабілізації фінансово-економічної системи країни. При цьому виконання умов надання двох траншів цієї допомоги дозволило забезпечити у

2015 р. надходження до Державного бюджету України в сумі 850 млн. євро. Протягом останніх років розширено також зв'язки з Європейським центральним банком шляхом створення платформи для проведення спільних заходів та кращого розуміння окремих аспектів діяльності центральних банків України та ЄС.

Таким чином, помірне збільшення обсягу зовнішніх боргових зобов'язань зазвичай супроводжується високою динамікою економічного зростання на інвестиційній основі та незначною інфляцією. Однак, в Україні прискорена акумуляція зовнішніх боргових зобов'язань загрожує нарощенням інфляції, стрімким погіршенням сальдо поточного рахунку, що підвищує премію за ризик та обмежує можливості нових запозичень. Залучення у значних обсягах кредитів міжнародних фінансових організацій та неконтрольоване надання державних гарантій може також спровокувати кризу державної заборгованості. Як наслідок, суверенний дефолт не лише обмежить доступ до міжнародних кредитних ринків, але й призведе до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі, припинення зовнішнього фінансування корпоративного сектору, сповільнення внутрішнього кредитного процесу та наростання негативних тенденцій на валютному ринку держави. При цьому за умови дії ефективного боргового менеджменту державні запозичення на міжнародному фінансовому ринку можуть стати стимулом для внутрішніх капіталовкладень та інструментом економічного зростання. Відтак, залучення нових зовнішніх запозичень доцільно здійснювати в обсягах, що відповідатимуть реальним можливостям України з огляду на мінімізацію їх вартості та утримання обсягу боргу в економічно безпечних межах. Така політика сприятиме зниженню зовнішньоборгової залежності держави та пом'якшенню боргового навантаження на її економіку.

Література:

1. Козельницький П. Проблеми зовнішнього державного боргу України, його обслуговування та регулювання / П. Козельницький, А. Кравченко // Економічний простір. – 2013. – №71. – С. 56–65.
2. Круп'як І. Зовнішня заборгованість держави в умовах економічних перетворень / І. Круп'як // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – Вип. 1 (13), том1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
3. Статистичні матеріали Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.